

De økologiske principper og deres betydning i dag

Hugo Fjelsted Alrøe, Forskningscenter for Økologisk Jordbrug

Økologisk jordbrug er anderledes end det konventionelle fordi det har en vision om et andet og bedre jordbrug. Det har i hvert fald *haft* en vision. Men hvordan ser det ud i dag? Set udefra ligner udviklingen af økologisk jordbrug på mange punkter udviklingen i det øvrige jordbrug. Hvad, kan man spørge, er det økologerne gerne vil gøre anderledes? Er der i dag en økologisk bevægelse der er på vej et sted hen? Og hvis ikke økologien har en levende vision, hvor vil den så ende?

Hvis man er interesseret i økologisk jordbrug som en alternativ udvikling af jordbruget og ikke blot som et koncept blandt andre koncepter - hvad skal der så til for at styre udviklingen i en alternativ retning? Der er allerede formuleret (mange) officielle regler for økologisk jordbrug og der er også LØJs såkaldte avlsgrundlag (det der i IFOAM hedder "principle aims") – er det ikke godt nok? Nej, tilsyneladende ikke. Det er næppe muligt at styre udviklingen alene med regler – det er jo muligt at manøvrere efter reglernes bogstav uden at følge deres ånd. Og det er ikke klart hvordan udviklingen af reglerne hænger sammen med de økologiske værdier og visioner. Derfor er det betænkeligt at der i dag ser ud til at ske et skifte fra værdi-baseret til regel-baseret praksis.

I LØJs avlsgrundlag beskrives en række målsætninger for det økologiske jordbrug. Men på baggrund af den aktuelle udvikling må man spørge om målsætningerne er tilstrækkeligt generelle og dækkende i forhold til de udfordringer som økologisk jordbrug står overfor – og om avlsgrundlaget er formuleret så præcist og handlingsrettet at det effektivt kan styre udviklingen af økologisk jordbrug. Hvis ikke, så er der måske et behov for nogle mere grundlæggende økologiske principper.

Der er i dag en række problemfelter som både det konventionelle og det økologiske jordbrug står overfor. Felter der af mange anses for problematiske og hvor der derfor er en offentlig debat, uden at der dog nødvendigvis er enighed om hvad problemet præcist er. Det gælder fx fødevarer sikkerhed, fødevarer kvalitet, dyrevelfærd, vandmiljø, drivhusgasser, naturkvalitet, bæredygtighed, ny teknologi og landdistriktsudvikling. Hvis økologisk jordbrug skal udgøre et alternativ, så må det være fordi det ser nogle andre problemer på disse felter eller løser problemerne på en anderledes måde.

Den økologiske bevægelse bygger historisk set på et alternativt syn på verden, eller måske rettere en gruppe beslægtede syn, med nogle centrale opfattelser: menneske og samfund er dybest set en integreret del af naturen og sundhed vedrører derfor hele kredsløbet gennem jord, planter, dyr og mennesker; videnskabelig viden er begrænset og fejlbarlig og den direkte, praktiske erfaring har stor betydning; og de sociale sammenhænge er afgørende for jordbrugets bæredygtighed.

På denne baggrund kan man forsøge at formulere nogle centrale principper for hvordan man skal handle på en økologisk måde: etiske principper for økologien. Og det er netop hvad man har gjort på Forskningscenter for Økologisk Jordbrug. Forskningen har nemlig også brug for at vide hvor økologisk jordbrug er på vej hen, for at kunne lave engageret og fremadrettet forskning der vil være relevant på lidt længere sigt. FØJO har derfor i efteråret 2000 formuleret tre principper som grundlag for en diskussion af den økologiske udvikling: kredsløbsprincippet, forsigtighedsprincippet og nærhedsprincippet.

Kredsløbsprincippet samler nogle gamle velkendte tanker for hvordan den økologiske praksis skal virke i forhold til naturen. Kredsløb henviser ikke blot til recirkulering men til "naturens kredsløb" i bredere forstand. Princippet siger at økologisk produktion bør samarbejde med naturen – det vil sige efterligne naturen, tilpasse sig naturens systemer og kredsløb, drage nytte af dem, og være med til at understøtte dem. Princippet taler fx imod tendensen til at opdele i produktions- og naturområder. Forsigtighedsprincippet er et princip for hvordan man skal håndtere nye teknologier og udvidelser af produktionen. Det er blevet formuleret og bredt anvendt indenfor miljøpolitik. Princippet siger at man bør forebygge skader på miljø og helbred, selv om der ikke findes afgørende videnskabelige beviser for at denne skade vil finde sted. Ud over at sige "stop dette", siger princippet også at skader generelt skal forebygges ved at fremme renere og sikrere teknologier og ved, gennem forskning, at opdage og reducere farer. Princippet ligger bag økologernes afvisning af pesticider og GMO. Det taler imod at basere beslutninger alene på vurderinger af videnskabeligt kendte risici ud fra beslutningstagerens perspektiv.

Nærhedsprincippet er et princip for sociale sammenhænge i fødevarer-systemerne. Denne del af den økologiske vision har dybe rødder i den økologiske bevægelse, men der har ikke været megen opmærksomhed på den i Danmark i de senere år. Princippet kan formuleres således: Man bør udvikle fødevarer-systemer hvis strukturer og processer er åbne og gennemskelige og fremme deltagelse af alle relevante aktører og deres værdier og kulturer – og derigennem anspore til at alle aktører kan (og bør) påtage sig et medansvar for udviklingen af systemet. Én realisering af nærhedsprincippet er således det lokalt begrænsede system hvor forbrugeren køber direkte hos landmanden. Nærhed er imidlertid ikke nødvendigvis fysisk eller geografisk nærhed, idet det personlige kendskab til en vis grad kan erstattes af kommunikativ nærhed. Konkret betyder nærhedsprincippet at man bør udvikle produktions-, forarbejdnings- og afsætningssystemer med de nødvendige redskaber til information og kommunikation, men også med mulighed for førstehånds oplevelse og personlig kontakt mellem (for-) brugere, landmænd, virksomheder, forskere og andre aktører. Princippet taler imod fx en gros handel med anonyme bulkvarer.

Disse principper er ikke en genoptagelse af "de oprindelige principper", for der har ikke tidligere været formuleret sådanne etiske principper. Men de generaliserer og præciserer nogle centrale økologiske værdier og visioner. Etiske principper for økologien kan være et redskab til at imødegå den "selvkørende" teknologiske og strukturelle udvikling, og til at fremme udviklingen og udbredelsen af økologisk praksis på nye områder og i andre dele af verden hvor principperne skal udmøntes i en anden kontekst. De kan måske danne grundlag for et alternativ til den nuværende udvikling mod stadig mere komplekse regler og øget kontrol.

Måske kan sådanne grundlæggende etiske principper for økologisk udvikling også understøtte den etiske dimension i det økologiske marked. I stedet for blot at sælge økologiske varer som alternative produkter med en historie – produkter der er avlet og forarbejdet på en bestemt måde, med nogle forventede konsekvenser for miljø, velfærd og produktkvalitet – så kunne man sælge et udviklingsarbejde: "Ved at købe økologiske produkter så støtter du også vores fortsatte arbejde mod et bedre jordbrug. Et arbejde der bygger på *disse* formulerede principper og hvor vi har sat *disse* prioriteringer for vores indsats fremover. Og i øvrigt vil vi gerne have dig med i en fortsat diskussion af disse principper og prioriteringer – *sådan* kan du deltage."